

SOMALI TRANSLATION of the Department for Education statutory guidance for schools and colleges:

Keeping children safe in education 2025

Part one: Information for all school and college staff

Find KCSIE Part 1 translated into 13 community languages at
kcsietranslate.lgfl.net

NB This translation goes up to and includes the diagram on page 20 of part one

Dhawrista badqabka carruurta waxbarashada ku jirta 2025

**Hagaha sharciga ah ee dugsiyada iyo
kuleejyada. Qaybta koowaad: Macluumaadka
dhamaan shaqaalaha dugsiga iyo kuleejka**

Sebteembar 2025

Mawduucyada

Soo koobid	3
Ku saabsan hage-haan	3
Qaybta koowaad: Macluumaadka ilaalinta carruurta ee loogu talagalay dhammaan shaqaalaha	4
Waxa ay tahay in shaqaalaha dugsiga iyo kuleejyada ay ogaadaan oo ay sameeyaan	4
Carruur ku saleysan iyo hab isku-duuban oo loo wajaho ilaalinta carruurta	4
Doorka shaqaalaha dugsiga iyo kuleejyada	4
Waxa shaqaalaha dugsiga iyo kulliyadda u baahan yihiin inay ogaadaan	5
Waxa shaqaalaha dugsiga iyo kuleejyada ay tahay inay ka feejignaadaan	7
Arrimaha ilaalinta carruurta	10
Waxa ay tahay in shaqaalaha dugsiga iyo kuleejyada ay sameeyaan haddii ay ka walaacsan yihiin ilmaha	14
Qiimeynta gargaarka hore	15
Qiimaynta iyo adeegyada daryeelka bulshada ee carruurta sharciyan lagu waajibiye	16
Xafidaadda diiwaannada	17
Maxay dhammaan arrimahan muhiim u yihiin?	18
Waxa ay tahay in shaqaalaha dugsiga iyo kuleejyada sameeyaan haddii ay qabaan walaac ku saabsan ilaalinta ama ay jirto eedeyn ka dhan ah xubin kale oo shaqaalaha kamid ah	18
Waxa ay tahay in shaqaalaha dugsiga ama kuleejyada sameeyaan haddii ay qabaan walaac ku saabsan habraacyada ilaalinta gudaha dugsiga ama kuleejyada	19
Tallaabooyinka la qaado marka ay jiraan walaacyo ku saabsan ilmo	20

Nuxurka

Dhawrista badqabka varruurta waxbarashada ku jirta waa tasmada aasaasiga ah ee laga doonaayo dugsida iyo kuleejyada ku yaala wadanka Ingiriiska inay raacaan marka ay fulinayaan waajibaadkooda ilaalinta iyo hormarinta faya dhawrka carruurta.

Waa muhiim in **qof kasta** oo ka shaqaynaaya dugsiga ama kuleej uu fahmo waajibaadka ka saaran ilaalinta carruurta. Shaqsiyaadka maamulka iyo mulkiilayaasha xarumuhu waa inay xaqiijiyaan in shaqaalaha sida tooska ah ula shaqaynaaya carruurta ay akhriyaan ugu yaraan hal qayb oo kamid ah tasmada.

Shaqsiyaadka maamulka iyo mulkiilayaasha, la shaqaynaaya kooxahooda maamulka sare si gaar ahna hogaankooda ilaalinta badqabka, waa inay xaqiijiyaan in shaqaalaha aan tooska ula shaqaynayn carruurta ay akhriyaan midkood Qaybta koobaad ama araca A (qaybta lasoo koobay ee Qaybta koobaad) ee nuqulka buuxa ee dukumiintiga. Tani gabi ahaanteed waa arrin u taalla dugsiga ama kuleejyada waxaana lagu salayn doonaa qiimayntooda ku aaddan tasmada waxtarka ugu badan u leh shaqaalahooda si ay u ilaaliyaan una hormariyaan faya dhawrka carruurta.

Nuqulka buuxa ee KCSIE waxaa laga heli karaa halkaan: [Keeping children safe in education \(Ilaalinta carruurta ee waxbarashada\) - GOV.UK](#)

Xog ku saabsan tasmadaan

Waxaan adeegsanaa ereyada “**waa in**” iyo “**waa in la sameeyaa**” guud ahaan hagahaan. Waxaan isticmaalnaa ereyga “**waa in**” marka qofka laga hadlayo uu sharciyan ku qasban yahay inuu wax sameeyo, halka ereyga “**waa in la sameeyaa**” loo adeegsado marka talada la bixiyay ay tahay in la raaco haddii aysan jirin sabab adag oo looga weecdo.

Qaybta koowaad: U ilaalinta macluumaadka dhammaan shaqaalaha

Waxa ay tahay in shaqaalaha dugsiga iyo kuliyaadda ay ogaadaan islamarkaana sameeyaan

Habka ilaalinta iyo qorshe udub dhexaad u ah ilmaha

1. Dugsiyada iyo kuliyaadaha iyo shaqaalahooda waxay qayb muhiim ah kayihiin hanaanka balaaran ee nidaamka ilaalinta caruurta. Nidaamkan waxaa lagu sifeeyay tasmada sharciga ah ee wada shaqaynta ilaalinta Carruurta.
2. Ilaalinta iyo hormarinta badqabka carruurta ayaa ah masuuliyad qof kasta saaran. 'Carruur' waxaa kamid ah qof kasta oo ka yar da'da 18. Qofkasta oo lajooga caruurta iyo qoysaskooda wuxuu leeyahay door uu ciyaaro. Si loo buuxiyo mas'uuliyadan si wax ku ool ah, dhamaan dhakhaatiirta waa inay xaqiijiyaan waajahooda udub dhexaadka ilmaha. Tani waxay kadhigan tahay inay kafakaraan, mar kasta, waxa ay tahay maslaxadda ugu fiican ee ilmaha.
3. Majiro dhakhtar kali ah oo haysan kara sawirka baahiyaha buuxa ee ilmaha iyo duruufaha uu kujiro. Hadii caruurta iyo qoysasku helayaan caawimaada saxda ah xilliga saxda ah, qof kasta oo lakulma iyaga wuxuu door kuleeyahay aqoonsiga walaacyada ay qabaan, uu la wadaago macluumaad uuna qaado tallaabo degdeg ah. Ilaalinta iyo hormarinta faya dhawrka caruurta waxaa lagu qeexaa marka aga fiirsho ujeedooyinka tasmadaan:
 - Bixinta caawimaad iyo taageero si loo daboolo baahiyaha carruurta isla marka ay dhibaatooyinku soo shaac baxaan
 - ka ilaalinta carruurta in si xun loola dhaqmo, hadday tahay guriga gudihiisa iyo dibaddiisa, oo ay ku jirto onlaynka
 - ka hortagga laxaad la'aanta caruurta ee dhimirka iyo caafimaadka ama korrniinka jirka
 - hubinta in carruurta ku koraan xaalado waafaqsan bixinta daryeel badbaado leh oo waxtar leh
 - qaadida tallaabo lagu suurtagalinayo dhammaan carruurta inay helaan natiijooyinka ugu wanaagsan

Doorka shaqaalaha dugsiga iyo kuliyaadda

4. Shaqaalaha dugsiga iyo kuliyaadda si gaar ah ayey muhiim uyihiin maadaama ay leeyihiin awood ay ku aqoonsadaan walaaca ilmaha xili hore, iney kor u qaadaan faya dhawrka carruurta iyo inay siin karaan caawimaad, ayna kahortagi karaan in walaaca ay carruurta qabaan kasii daro.
5. Dhammaan shaqaalaha waxaa saaran mas'uuliyad ah inay siiyaan caruurta goob ammaan ah oo ay wax kubartaan.

6. Shaqaalaha oo dhan waa in ay diyaar u ahaadaan in ay gartaan carruurta laga yaabo in ay ka faa'iidaystaan gargaarka hore.¹ Gargaar hore waxa loola jeedaa bixinta taageero marka ay dhibaataadu soo baxdo, xilli kasta oo nolosha ilmaha ka mid ah, laga bilaabo sannadaha aasaasiga ah ilaa da'da dhallinyaranimada.
7. Xubin kasta oo shaqaale ah oo wax welwel ah ka qabta daryeelka ilmaha waa inuu raacdaa hannaanka lagu sheegay cutubyada 49-55. Shaqaalaha waa inuu diyaar u ahaadaan kataageerista shaqaalaha arrimaha bulshada iyo wakaaladaha kale iyagoo raacaaya gudbin kasta.
8. Dugsi kasta iyo kuleej kastaa waa inay lahaadaan hoggaan ilaalineed oo loo qoondeeyey kaasoo siin doona taageerada shaqaalaha si ay u gutaan waajibaadkooda ilaalinta oo si dhow ula xidhiidhi doona adeegyada kale sida daryeelka bulshada ee dawladda hoose.
9. Hogaanka badbaadinta ee shaqada loo magacaabay (iyo cid kasta oo ku xigeenno u ah) waxay ubadanyihiin iney haystaan sawirka dhamaystiran ee ilaalinta ilmaha uuna noqdo hoggaanku qofka ugu habboon ee katalo bixinaaya jawaabta laga bixinaayo walaacyada dhanka ilaalinta.
10. Heerarka Macallimiinta ee 2012 waxay sheegayaan in macallimiintu (oo ay ku jiraan maamulayaasha dugsiga) ay tahay inay ilaaliyaan wanaagga carruurta iyo inay sii hayaan kalsoonida bulshada ee xirfadda macallinnimada, taas oo ka mid ah waajibaadkooda xirfadeed.²

Waxa shaqaalaha dugsiga iyo kuliyaada ay u baahan yihiin inay ogaadaan

11. Dhammaan shaqaalaha waa inay ka warqabaan nidaamyada dugsigooda ama kulliyadda taageeraya ilaalinta, kuwaasna waa in lagu sharraxaa qayb ka mid ah soo-gelinta shaqaalaha. Tani waa inay ku jiraan:
 - siyaasada ilaalinta ilmaha (iyo waxyaabo kale oo la socda oo sidoo kale ay ku jiraan siyaasada iyo nidaamyada lagaga jawaabay tacaddiga ilmo-ilmu kale kula kaco)
 - xeerka anshaxa (kaas oo ay ku jiraan tallaabooyin looga hortagayo cagajuglaynta, oo ay ku jirto cagajuglaynta oonleenka ah, midka ku saleysan takoorka, iyo kan takoorka ku dhisan).³
 - siyaasada habdhaqanka caruurta (mararka qaar loo yaqaan xeerka anshaxa) iyo waxyaabo kale, oo ay ku jiraan walaacyo yar, eedeymaha shaqaalaha iyo khashifida

¹ Macluumaad faahfaahsan oo ku saabsan gargaarka hore waxa laga heli karaa [Working Together to Safeguard Children \(Ka wada shaqaynta ilaalinta Carruurta\)](#).

² 'Teachers Standard (Xeerarka Macallimiinta)' waxay khuseeyaan: tababarayaasha u shaqeynaya helitaanka QTS; dhammaan macallimiinta dhammeynaya muddada tababarka sharciga ah (macallimiinta cusub ee qalin-jabiyay [NQTs]); iyo macallimiinta ku jira dugsiyada dawlga ah, oo ay ku jiraan dugsiyada gaarka ah ee dawlga ah, kuwaas oo hoos yimaada Xeerarka Waxbarashada (Qiimaynta Macallimiinta Dugsiyada) (England) 2012.

³ Dhammaan dugsiyada waxa looga baahan yahay inay yeeshaan siyaasad habdhaqan (faahfaahinta oo dhami waxaad la helaya [here \(halkan\)](#)). Hadii kulliyaddu uu ubaahato iney dagsato xeerka habdhaqanka waa in loosheegaa shaqaalaha sida kor ku qeexan.

- ilaalinta jawaabta carruurta ka maqan waxbarashada, gaar ahaan waqtiyada soo noqnoqda iyo/ama muddada dheer
- doorka hoggaanka ilaalinta ee loo qoondeeyay (oo ay ku jirto aqoonsiga hoggaanka ilaalinta iyo ku xigeennada kasta)

Nuqulada siyaasada iyo nuqulka Farqadda koowaad (ama Lifaafa A, hadii ay ku munaasab tahay) ee waraaqahan waa in loo ansixiyaa **dhammaan** shaqaalaha loo idmaday.

12. Dhamaan shaqaaluhu waa in ay helaan tababar ku habboon oo ku saabsan ilaalinta iyo difaaca carruurta (oo ay ku jirto badbaadada oonleenka taas oo ka mid ah waxyaabo kale, fahamka filashada, doorka iyo waajibaadka khuseeya sifeynta iyo kormeerka – eeg cutubka 140 ee KCSIE si aad u hesho faahfaahin dheeraad ah) xilliga tababarka bilowga ah. Tababarka waa in si joogto ah loo cusboonaysiiyaa. Intaa waxaa dheer, dhammaan shaqaaluhu waa inay helaan ilaalinta iyo ilaalinta ilmaha (oo ay ku jirto badbaadada internet-ka) cusboonaysiinta (tusaale, iimaylka, jaraa'idka elagtaroniga ah, iyo shirarka shaqaalaha), kolba sidii loogu baahdo, iyo ugu yaraan sannad kasta, si loo sii wado bixinta xirfadaha la xiriira iyo aqoonta si-si waxtar le loo ilaaliyo carruurta.

13. Dhammaan shaqaaluhu waa inay ogaadaan habka caawinta hore ee deegaankooda islamarkaana fahmaan doorkooda ay ku leeyihiin.

14. Dhamaan shaqaaluhu waa in ay ka war hayaan habraaca gudbinta carruurta daryeelka bulshada ee maamulka deegaanka iyo qiimeynta sharciga ah.⁴ Sida ku cad Xeerka Carruurta 1989, gaar ahaan qaybta 17 (carruur u baahan taageero) iyo qaybta 47 (ilmo dhibban, ama u badan in uu dhib weyn la kulmo) oo laga yaabo inay ka dhalato gudbin, iyo sidoo kale doorka laga filan karo inay ku yeeshaan qiimeynta noocaas ah.

15. Dhammaan shaqaaluhu waa inay ogaadaan waxa la samaynayo haddii ilmuhu u sheego in lagu xadgudbay, la isticmaalay, ama la dayacay. Shaqaaluhu waa inay garanayaan sida ay u maaraynayaan heerka ilaalinta asturaad habboon. Tani macneheedu waa in dadka ku lug leh ee u baahan inay ku lug yeeshaan, sida hoggaanka ilaalinta loo magacaabay (ama ku xigeenkiisa) iyo daryeelka bulshada carruurta ee maamulka deegaanka. Shaqaalaha waa ineysan marna ilmaha u ballan qaadin ineysan cidna usheegi doonin warbixintiisa nooc kasta oo tacaddi ah, maadaama aysan arintaani ugu dambeyn noqon doonin maslaxada ugu haboon ee ilmaha.

16. Dhammaan shaqaaluhu waa inay awoodaan u xaqiijinta dhibanayaasha in cabashadooda si adag oo baaraayo lana siin doono taageero iyo badqab. Dhibbanaha marnaba waa inaan loo muujin in uu dhibaato abuuro marka uu soo sheegayo nooc kasta oo ah xadgudub iyo/ama dayacaad. Oo yeysan noqon in dhibane marna la dareensiyo inuu dareemo ceeb markuu soo sheego tacaddika.

⁴ Macluumaad faahfaahsan oo ku saabsan qiimaynta sharciga waxaa laga heli karaa [Working Together to Safeguard Children \(Ka wada shaqaynta Ilaalinta Carruurta\)](#)

17. Dhamaan shaqaaluhu waa in ay ka war hayaan in carruurtu laga yaabo in aysan diyaar u ahayn ama aysan garanayn sida ay qof ugu sheegaan in lagu xadgudbayo, lagu faa'iidayso, ama la dayacay, iyo/ama in aysan aqoonsan karin waayo-aragnimadooda inay tahay mid waxyeello leh. Tusaale, carruurta waxay dareemi karaan xishood, baidilaad, ama in loo hanjabay. Tani waxay ka iman kartaa iney nugulyihiin, laxaad la'aan iyo/ama aqoonsiga galmada ama caqabad luqad. Tani waa inaysan ka hor istaagin shaqaalaha iney yeeshaan xirfad loo dhararo oo ay la hadlaan hogaanka ilaalinta loo qoondeeyay haddii ay walaac ka qabaan ilmo. Waxa kale oo muhiim ah in shaqaalaha go'aamiyaan sida ugu wanaagsan ee loo dhisi karo cilaqaad la isku halleyn karo oo fududeeya xiriirka carruurta iyo dhalinyarada.

Waxa shaqaalaha dugsiga iyo kuliyaadda ay tahay iney u kuurgalaan

Caawinta hore

18. Ilmo kasta ayaa suurtagal ah inuu ka faa'iidaysto caawinta hore, balse dhammaan shaqaalaha dugsiga iyo kuliyaadda waa inay si gaar ah uga digtoonaadaan baahida suurtagalka ah ee caawinta hore ee ilmaha:

- laxaadka la' ama qaba xanuunnada qaar islamarkaana qaba baahiyo dheeraad ah oo gaar ah
- qaba baahiyo waxbarasho oo gaar ah (ha haystaan ama yey haysan qorshe waxbarasho, caafimaad iyo daryeel sharci ah)
- qaba baahi caafimaad oo dhimirka ah
- ah daryeele dhalinyaro ah
- muujinaya calaamado u horseedayay ka dhex bixidda dadka ama habdhaqan danbiile, oo ay kamid tahay ku lug yeelasho burcad iyo la shaqaynta danbiyada lasoo abaabulay ama khadka ismaamulka
- si soo noqonoqta uu ka maqanyahay waxbarashada, guriga ama daryeelka,
- uu la kulmay cayrin badan, halis ugu jiro in si joogto ah looga saaro dugsiyada, kuliyaadda iyo qayb kaduwan ama Qaybta Waaxda Gudbinta Ardayda.
- uu halis ugu jiro addoonsiga casriga ah, ka ganacsiga, galmada iyo/ama u isticmaalidda dembiyada
- uu khatar ugu jiro in uu noqdo xagjir ama la isticmaalo
- uu leeyahay waalid ama daryeele xabsiga ku jira, ama ay saamayso tacaddika waalidnimo
- ay xaalada qoysku ku keentay caqabad ilmaha, sida balawadaha mukhaadaraadka iyo khamrida, mushkilada caafimaadka dhimirka dadka waawayn iyo tacaddi guriga dhexdiisa ah
- leh laftiisu balwado khamri iyo mukhaadaraad kale
- halis ugu jirtaa waxa loogu yeero 'sharaf' ku salaysan tacaddi sida gudniinka fircooniga ah ama Guurka Khasabka

- uu yahay ilmo si gaar ah qof uu u korsaday.

Tacaddi, dayac iyo isticmaal

19. Dhammaan shaqaaluhu waa inay ka digtoonaadaan tilmaamayaasha tacaddi, dayaca iyo dhiig-miirashada (hoos eeg), fahamka in carruurta ay halis ugu jiraan waxyeello gudaha iyo dibadda dugsiga/kuliyadda, gudaha iyo dibadda guriga, iyo onlayn. In la yeesho dharar xirfadle oo la ogaado waxa ay tahay in la eego taas oo muhiim u ah ishaarooyinka hore ee tacadiga iyo dayacaada si markaa shaqaaluhu ay u ogaan karaan kiisaska caruurta ee u baahan kaalmo ama ilaalin.

20. Dhammaan shaqaalaha dugsiga iyo kuliyaduhu waa inay ogaadaan in tacaddiga, dayaca, isticmaalka, iyo arrimaha ilaalinta ay yihiin dhacdooyin dhif ah oo aan lagu dabooli karin hal qeexitaan ama hal calaamad oo keliya. Inta badan, arrimo badan ayaa is-dul-saarnaan doona.

21. Dhammaan shaqaalaha, balse gaar ahaan hoggaanka ilaalinta ee loo qoondeeyay (iyo ku xigeennada) waa inay tixgeliyaan haddii carruurta halis ugu jirto tacaddi ama isticmaalid xaaladaha ka baxsan qoysaskooda. Dhibaatooyinka qoyska ee dheeraadka ah waxay qaataan noocyo kala duwan oo carruurta waxay u nugulaan karaan waxyeellooyin badan oo ay ku jiraan (balse aan ku xaddidnayn) tacaddi galmo (oo ay ku jiraan dhibaatayn iyo isticmaalid), tacaddiga qoyska ee xiriirkooda hooseeyo (tacaddiga xiriirka dhalinyarada), isticmaalida, dembiilaha. rabshadaha dhalinyarada, khadadka gobolka iyo xagjiraynta.

22. Dhammaan shaqaalaha waa inay ogaadaan in teknoolajiyadda ay qayb muhiim ah ka tahay dhawrista iyo arrimaha faydaqabka. Caruurta waxay khatar ugu jirtaa tacadiga iyo khataraha kale ee onlaynka ah iyo sidoo kale fool-ka-fool. Marar badan tacaddiga iyo khataraha kale waxay u dhacaan u soo noqnoqta onlayn iyo kuwa aan onlaynka ahayn labadaba. Carruurta iyaga ayaa sidoo kale onlaynka iyagaa tacaddi isku geysta, tani waxay u dhacdaa fariimo tacaddi, hanjabaad iyo dhaqan xumo/nacayb ah, in iyada oo aan la ogolayn qofka lala wadaago sawiro aan wanaagsanayn, gaar ahaan kooxaha wada sheekeysiga, iyo in lala wadaago sawiro iyo muuqaalo qaaqaawan, kuwa aan doonaynin inay helaan waxyaabaha noocaas ah.

23. **Dhammaan kiisaska, hadii ay shaqaaluhu ka shakiyaan, waa inay kala hadlaan hoggaanka ilaalinta loo doortay ama ku xigeenkooda.**

Astaamaha muujinaya tacaddiga iyo dayacaada

24. **Tacaddi:** waa nooc kamid ah si xun ula dhaqanka ilmaha. Qof ayaa tacaddi u gaysan kara ilmo ama dayici kara isagoo u sababaya khatar ilmaha kudhacda ama kufashilmaaya tallaabadii uu uga hortagi lahaa khataraha. Waxyeellada waxaa kamid noqon karta si xun ula dhaqan aan jir ahaan iyo sidoo kale saamaynta araga si xun ula dhaqanka dadka kale. Tani waxay si gaar ah u khusayn kartaa, tusaale ahaan, marka la eego saamaynta ay ku leedahay carruurta nooc kasta oo tacaddi guriga ah, oo ay ku jirto halka ay ku arkaan, maqlaan ama la kulmaan saamaynteeda. Carruurta waxaa tacaddi loogu gaysan karaa gudaha qoyska ama xarun waxbarasho ama xarun bulsho waxaana ku tacaddin kara dadka ilmuhu yaqaanaan ama, marar dhif ah, dad kale. Xadgudubka ayaa kadhici kara gabi ahaanba khadka onlaynka, mise farsamada casriga ah ayaa loo adeegsan karaa fududaynta xadgudub aan onlayn ahayn. Caruurta waxaa ku xadgudbi kara qof qaangaar ah ama dad qaangaar ah ama ilmo kale ama caruur kale.

25. **Xad gudubka jirka ah:** waa nooc kamid ah xad gudubka kaasoo ay kujiri karaan nabar kudhufasho, hantaaturayn, tuuris, sumayn, gubid ama wax kulul uridis, biyo kuquusin, naqas kudhajin ama hadii kale dhibaato loo gaysto jirka ilmaha. Dhibaataaynta jirka ayaa sidoo kale imaan karta marka waalid ama qof daryeele ah uu buunbuuniyo, ama si kas ah ugu rido, xanun ilmaha.

26. **Xad gudubka dareenka:** niyad kadilka ilmaha ee joogtada ah sida in lagu abuurro saamayno daran oo xun kobaca dareen ee ilmaha. Waxaa kujiri kara in ilmaha loogu celceliyo inuu yahay mid nacas ah ama aan cidna jeclayn, aan wax kutoornayn, ama kaliya ay qiimo uleeyihiin sabab laxariirta inay baahida qofkale buuxshaan. Waxaa kamid ahaan kara inaan ilmaha lasiin fursado uu ku sheego waxa uu dareemaayo, in si gardarro ah loogu xiro hadalka ama 'lagu shactiraysto' waxa uu sheego ama sida uu u hadlo. Waxaa kujiri kara in himilooyin aan kuhaboonayn da'da ama heerka kobaca ee ilmaha kuwaasoo sandulle looga dhigo caruurta. Kuwaan waxaa kamid noqon kara isdhexgal uusan ilmuhu gaarin marka laga fiirsho awoodiisa kobac iyo sidoo kale difaac xaddhaaf ah iyo in laxakameeyo waxyaabaha ay daawan karaan iyo waxbarashadooda, ama in ilmaha laga hor istaago kaqaybgalka isdhexgalada caadiga ah ee bulshada. Waxay ku lug yeelan kartaa in la arko ama la maqlo si xun ula dhaqanka qof kale. Waxay noqon kartaa cagajugleyn daran (oo ay kamid tahay hanjabaada internet-ka) taasoo keenaysa in caruurtu si joogto ah udareemaan cabsi ama inay halis kujiraan, ama in lasasabto ama musuq carruur. Qaar kamid ah heerka tacaddiga shucaareed ayaa laxariira dhammaan noocyada si xun ula dhaqanka carruurta, inkastoo ay kaligeed dhici karto.

27. **Tacaddi galmo:** waxay ku lug leedahay ku khasbida ama ku qalqaalinta ilmo ama qof dhalin yaro ah inay ka qayb qaataan ficillo galmo, oo aanay ku jirin gacan qaad, haddii ilmuhu ka warqabo waxa dhacaya iyo in kale. Ficilladan waxaa kujiri kara taabasho jireed, oo ay kamid tahay weerar laxariira in ilmaha loo galmoodo (tusaale kufsi ama galmada afka) ama falalka aan ahayn galmada sida siigaysiga, dhunkashada, istiiminta iyo taabasha jir salaaxa ah dhar la'aan. Waxaa sidoo kale kamid noqon kara ficillada aan taabashada lahayn, sida in ilmaha laga qaybgaliyo fiirsashada, ama soosaarista, sawirro galmo ah, daawashada muuqaalada galmada, ku dhiirrigalinta carruurta inay u dhaqmaan qaab galmo ahaan khaldan, ama u diyaarinta ilmaha si aad tacaddi ugu samayso. Tacaddiga galmada ayaa ka dhici kara khadka onlaynka, farsamada casriga ah ayaana loo adeegsan karaa fududaynta tacaddi aan onlayn ahayn. Tacaddiga galmada maaha mid ay kaliya sameeyaan rag qaangaarka ah. Haweenka ayaa sidoo kale gali kara tacaddi galmo, si lamid ah sida ay ugu samayn karaan carruurta kale. Tacaddiga galmada carruurta ku samayso carruurta kale waa arrin ilaalin gaar ah oo xagga waxbarashada ah dhammaan shaqaaluhuna waa inay ka warqabaan dugsigooda ama kulliyaddooda siyaasadda iyo hababka wax looga qabanayo.

28. **Dayaca:** waa fashilka joogtada ah ee ku aadan buuxinta baahiyaha aasaasiga ah ee jireed iyo/ama maskaxeed ee caruurta, taasoo ay ubadan tahay inay abuurto naafo ba'an oo gaarta caafimaadka ama kobaca ilmaha. Dayaca ayaa dhici kara intay hooyadu uurka leedahay, tusaale, sabab laxariirta in hooyadu cabbi jirtay waxyaabaha maandooriyaha ah. Marka ilmuhu dhasho, dayacaaddu waxay ku lug yeelan kartaa waalidka mise daryeelaha oo ku guul daraystay: bixinta cunto, dhar iyo hoy ku filan (oo kamid tahay ka saarida guriga mise ka tagis); ka ilaali ilmaha waxyeellada jireed iyo dareenka mise khatarta; xaqiiji kormeer ku filan (oo ay kamid tahay isticmaalka daryeelayaasha aan ku filnayn); mise hubi helitaanka daryeel caafimaad mise daaweyn habboon. Waxaa sidoo kale ka mid noqon kara dayacaadda, ama inaan qofku kajawaabi karin, baahiyaha aasaasiga ah ee shucuurta ilmaha.

Arrimaha ilaalinta

29. **Dhammaan** shaqaalaha waa iney ka warqabaan arrimaha ilaalinta kuwaasoo ilmaha galin kara halis ah in dhibaato gaarto. Dhaqamada la xiriira arrimo sida qaadashada daroogada iyo/ama isticmaalka khamriga si qaldan, maqnaansho aan la sharxi karin iyo/ama joogto ah oo waxbarashada ah, rabshado culus (oo ay ku jiraan kuwa la xiriira county lines), xagjirnimo, iyo wadaagga ogolaansho leh ama aan ogolaansho lahayn ee sawirrada qaawan iyo kuwa nus-qaawan iyo/ama muuqaalada.⁵ waxay noqon karaan calaamado muujinaya in carruurta ku jiraan khatar. Hoos waxaa ku jira qaar kamid ah mushkilada ilaalinta ee dhamaan shaqaalaha ay tahay iney ogaadaan.

Macluumaad dheeraad ah oo ku saabsan arrimahan ilaalinta iyo macluumaad ku saabsan arrimo kale oo la xiriira ilaalinta waxaa lagu soo daray lifaaqa.

Tacaddiga ilmaha kula kako ilma kale

30. **Dhammaan** shaqaalaha waa iney la socdaan in carruurta ay tacadi kula kacda carruurta kale (taasoo badanaa loo yaqaan tacadiga ilmaha kula kako ilma kale), oo ay ka dhici karto gudaha iyo bannaanka dugsiga ama kulyadda iyo onlaynka. **Dhammaan** shaqaalaha waa inay caddeeyaan nidaamka iyo dugsiga ama kulliyadda ee la xiriira tacaddiga carruurta iyo doorka muhiimka ah ee ay ku leeyihiin ka hortagga iyo ka falcelinta halka ay rumaysan yihiin in ilmuhu khatar uga iman karto.

31. **Dhammaan** shaqaalaha waa inay fahmaan in xitaa haddii aan warbixinno oollin dugsiyadooda ama kulliyadahooda aysan macnaheedu ahayn inaysan dhacayn. Waxaa laga yaabaa inay dhacdo inaan tacaddi la soo sheegin. Sidan oo kale waxaa muhiim ah in marka shaqaaluhu ay qabaan wax walaac ah oo ku saabsan tacaddiga ubadka ka dhashay waa inay la hadlaan hogaankooda ilaalinaya (ama ku xigeenka).

32. Waa lagama maarmaan in dhammaan shaqaaluhu fahmaan muhiimadda ay leedahay in laga hortago dhaqamada aan habboonayn ee u dhexeeya carruurta habdhaqanka tacaddiga ah. Tusaalooyinka kuwaas ayaa hoos ku taxan. Iska indha tirista habdhaqannada qaar, tusaale iska indha tirista dhibaataaynta galmoo lagasoo qaado "keliya kaftan", "keliya shactiro", "qayb kamid ah korriinka" mise "wiil markasta waa wiil" ay abuurayso caadi kadhigista habdhaqanno aan la aqbali karin, goob aan badqab u lahayn carruurta mararka ugu xunna dhaqan caadi ka dhigaaya xadgudubka taasoo keenaysa in carruurta u qaataan wax caadi ah aysana ku dhiiran inay soo sheegaan.

33. Tacaddiga ilmaha kula kako ilma kale waxay u badantahay iney kamid noqdaan, balse kuma koobna:

- gardaraysiga (ay kamid tahay gardaraysiga internet-ka dhaxdeeda, wax cuqdad ku saleysan iyo gardaraysiga takoorka)

⁵ Wadaagga sawirrada ogolaanshaha leh, gaar ahaan carruurta waaweyn ee da' isku dhow ah, waxa laga yaabaa inay u baahdaan jawaab ka duwan. Waxaa suurtagal ah inaysan ahayn tacaddi – balse carruurta waa iney wali ogaadaan iney tahay sharci darro- halka wadaagista aan qofka kale ogolaan ay tahay sharci darro iyo tacaddi. [UKCIS](#) waxay bixisaa talo faahfaahsan oo ku saabsan wadaagga sawirada iyo muuqaallada qayb ahaan qaawan ama wada qaawan.

- tacadiga xiriirka jacayl ee shakhsiyadeed ee u dhexeeya caruurta (mararka qaar loo yaqaan 'tacadiga xiriirka dhawr iyo toban jirada')
- tacaddiga jirka sida wax ku kudhufasho, laadid, gilgilid, garaac, timo jiidid, ama waxyeelo kale oo jir (waxaa kamid noqon kara shayo onlayn ah oo fududayn kara, waxyeeli kara iyo/ama horseedi kara tacadi jir)
- Rabshadaha galmada⁶ sida kufsiga, weerar galmo oo qofka biyo kagama yimaadaan iyo weerarka galmada; (taas oo laga yaabo inay ku jirto qayb onlayn ah oo fududaysa, hanjabaysa iyo/ama dhiirrigelisa rabshadaha galmada)
- xadgudub galmo⁷ sida faallooyin galmo, hadallo, kaftan iyo dulmi galmo oonleenka ah, kuwaas oo noqon kara kuwo gooni u taagan ama qayb ka ah qaab ballaaran oo xadgudub ah
- oo sababa qof inuu sameeyo ficillo galmo isagoo aan raalli ka aheyn, sida in qof lagu khasbo inuu dharka iska saaro, u taabasho qaab galmo qof, ama in uu cid kale la sameeyo galmo
- Wadaagga oggolaansho leh iyo mid aan oggolaansho lahayn ee sawirrada qaawan iyo kuwa nus-qaawan iyo/ama muuqaalo⁸ (sidoo kale loo yaqaan sexting ama sawirrada galmo ee ay soo saaraan dhallinyaradu).
- sawir qaadista⁹ oo ah badanaa sawir qaadista dharka hoostiisa qof iyadoo aan oggolaansho laga haysan qofka, iyadoo ujeeddadu tahay in la arko xubnaha taranka ama dhabarka si loo gaaro raaxo galmo, ama loo sababo dhibbanaha ceeb, welwel, ama cabsi, iyo
- Abuurista/bilaabida nooc rabshad ama saansaanteeda (tan waxaa kamid noqon kara falalka la xariira dhibaataaynta, tacaddika ama bahdilaada loo adeegsado qaab qofka loogusoo daro koox waxaana sidoo kale ku jiri kara waxyaabaha oonlaynka ah).

U isticmaalida carruurta dambiyo (CCE) iyo isticmaalida carruurta (CSE)

34. Labadaba CCE iyo CSE waa noocyo tacaddi ah oo ka dhaca marka qof ama koox ay isticmaalaan dheelidir la'aanta awoodda si ay u khasbaan, u koontoroolaan ama u khiyaameeyaan ilmaha si uu uga qayb qaato fal dambiyeed ama galmo. Waxay ku lug yeelan kartaa beddelka shay dhibbanuhu u baahan yahay ama doonayo, iyo/ama faa'iido dhaqaale ama heerka korodhka ah ee dembiilaha ama fududeeyaha iyo/ama iyada oo loo marayo rabshad ama hanjabaad rabshado. CCE iyo CSE ayaa saamayn kara carruurta, lab iyo dhaddig ba waxaana ku jiri kara carruurta lasoo dhoofiyay (oo caadiyan loogu yeero dad dhoofin) si looga faa'iidayso.

⁶ Wixii faahfaahin dheeraad ah ee ku saabsan rabshadaha galmada, eeg Qaybta 5 ee KCSIE iyo lifaaqa.

⁷ Wixii faahfaahin dheeraad ah ee ku saabsan dulmiga galmada, eeg Qaybta 5 ee KCSIE iyo lifaaqa.

⁸ Tasmada UKCIS: [Wadaagista sawirada qaawan mise qayb ahaan qaawan marka la joogo xarumaha waxbarashada](#)

⁹ Wixii faahfaahin dheeraad ah ee ku saabsan 'sawir qaadista' eeg lifaaqa.

Kufsigu dambiyada carruurta (Child criminal exploitation - CCE)¹⁰

35. Qaar kamid ah qaababka gaarka ah ee CCE waxaa ku jiri kara carruurta in lugu qasbo ama lagu khaldo qaadista daroogooyink ama lacagta ayadoo la adeegsanaayo laymanka degmada, in laga shaqaalaysiiyo warshadaha daroogada, dukaan qaadista ama jeeb siibka. Waxaa sidoo kale lagu qasbi karaa ama lagu qaadi karaa iney galaan fal danbiyeedka gaariyaasha ama ku hanjabida/samaynta rabshad xun oo ka dhan ah dadka kale.
36. Caruurta ayaa ku dhax xannibmi karta noocyadan ka faa'idaysiga, maadaama oo dambiiluhu uu ugu hanjabi karo dhibanaha (iyo qoysaskooda) iney waxyeeli doonaan ama iney ku xanibaan oo ay ku qasbaan deyn lagu leeyahay. Waxaa lagu qasbi karaa inay qaadaan hub sida mindiyo ma iney bilaabaan qaadashada mindi si ay u siiso dareen difaac ay ka helaan wayeelo kasoo gaarta dadka kale. Iyadoo carruurta qaybta ka ah u isticmaalida fal dambiyeedyada ay badanaa galaan danbiyo, nugulkooda ka dhibanayaal ahaan maaha wax markasta ay ka aqoonsadaan dadka waawayn iyo xirfadlayaashu, (gaar ahaana carruurta roon-roon), islamarkaana aan loola dhaqmin iney yihiin dhibanayaal inkastoo ay waxyeelo ku dhacayso. Wali waxaa looga faa'iidayaan karaa fal dambiyeedyada xataa haddii falku u muuqdo wax ilmuhu aqbaleyn ama ay rabaan.
37. Waa muhiim in la ogaado in khibrada ay maraan gabdhaha falalka dambiga loo adeegsaday ay aad uga duwanaan karto wiilasha. Tilmaamahaas ayaa kala duwanaan kara, hase yeeshee xirfadlayaashu waa iney ogaadaan in gabdhaha loo adeegsan karo falalka dambiga sidoo kale. Sidoo kale waa muhiim iney ogaadaan in labadaba wiilasha iyo gabdhaha loo adeegsaday fal dambiyeedka ay khatar dheeraad ah ugu jiraan in looga faa'iidaysto falalka galmada.

U isticmaalida carruurta galmo (CSE)

38. CSE waa qaab kamid ah tacaddiga galmada ilmaha. Xadgudubka galmada waxa uu ku lug yeelan karaa taabasho jireed, oo ay ku jirto galmo xubnaha taranka istaabtan (tusaale ahaan, kufsi ama galmo afka ah) ama falal xubnaha taranka aysan istaaban sida gacanta biyo iskaga keeneista, dhunkasho, xoqid, iyo taabasho dharka dibaddiisa ah. Waxaa sidoo kale kujira falalka aan taabashada lahayn, sida in ilmaha laga qaybgaliyo isamaynta sawirada galmada, ku khasbida ilmaha inay fiirshaan sawirada galmada ama ay daawadaan muuqaallada galmada, kudhiirri galinta caruurta iney udhaqmaan qaab galmo ahaan khaldan, ama udiyaarinta ilmaha si ay tacaddi ugu sameeyaan ayna ku jirto kan dhanka intarnet-ka.
39. CSE waxa uu dhici karaa mudo ama hal mar oo waxa uu dhici karaa iyada oo aanu ilmuhu ogeyn tusaale ahaan in muuqaal ama sawiro lagula wadaago baraha bulshada.
40. CSE waxay saamayn kartaa ilmo kasta oo lagu qasbay iney sameeyaan hawlo galmo. Waxaa kamid ah 16- iyo 17- sano jir waxa uu si sharci ah u ogolaan karaan galmada.

¹⁰ Eeg macluumaadka ku saabsan qeexidda CCE bogga 48 ee [Home Office's Serious Violence Strategy \(Istaraatiijiyadda Rabshadaha Xooggan ee Xafiiska Gudaha\)](#).

Carruurta qaarkood ma dareemaan in laga faa'iidayo waxaana laga yaabaa iney rumaystaan iney xiriir jacayl oo dhab ah ka dhexeeyo.

Tacaddiga guryaha

41. Tacaddiga guriga waxa uu keeni karaa habdhaqano kala duwan oo waxa uu noqon karaa dhacdo kaliya ama dhacdooyin joogto ah. Tacaddigu waxa uu noqon karaa, balse aan ku xadidnayn, maskax ahaan, jir, galmo, dhaqaale ama shucuur. Caruurta ayaa u noqon kara dhibane tacaddiga guriga. Waxay arki, maqli ama dareemi karaan saamaynta tacaddiga guriga oo/ama waxay la kulmi karaan tacaddiga guryaha ee xiriirka jacayl (tacaddiga xiriirka dhawr iyo toban jirrada). Dhammaan kuwaas oo ku yeelan kara saamayn mudo dheer ah caafimaadkooda, badqabkooda, korniinkooda, iyo awoodooda waxbarasho.

Gudniinka fircooniga (FGM)

42. Dhamaan shaqaaluhu waa in ay la hadlaan hoggaamiyaha loo xilsaaray ilaalinta (ama ku xigeenkiisa) marka ay timaaddo walaac ku saabsan gudniinka fircooniga ah ee gabdhaha (FGM). Si kastaba ha ahaatee, waxaa jira **waajibaad sharci oo gaar ah oo lagu saaray macallimiinta**.¹¹ Haddii macallin, inta uu ku guda jiro shaqadiisa, uu ogaado in fal gudniinka fircooniga ah lagu sameeyay gabar ka yar 18 sano, macallinku **waa inuu** arrintan ku soo sheego booliiska Eeg bogga 34 wixii macluumaad dheeraad ah.

Caafimaadka Dhimirka

43. **Dhammaan** shaqaalaha waa inay ka warqabaan in dhibaatooyinka caafimaadka dhimirka ay, mararka qaar, noqon karaan tilmaan muujinaysa in ilmo uu la ildaran yahay ama khatar ugu jiro inuu la ildarnaado tacaddi, dayacaad ama ka faa'iidayso lagu sameeyay.

44. Kaliya shaqaalaha sida saxda ah loo tababaray ayey tahay iney isku dayaan baarida cilad dhanka caafimaadka dhimirka ah. Haseyeeshee, shaqaalaha waxbarashada, waxay fursad fiican u haystaan inay la socdaan carruurta maalin kasta ayna aqoonsadaan ilmaha dabeecadiisu muujinayso inuu waajahaayo cilad dhanka caafimaadka dhimirka ah ama khatar ugu jiro inuu cilad waajaho. Dugsiyada iyo kulyadaha ayaa heli kara talooyin badan oo ka caawinaaya aqoonsiga carruurta u baahan taageerada dheeraadka ah ee caafimaadka dhimirka, tan waxaa kamid ah la shaqaynta wakaalado dugsiyada ka baxsan.

45. Haddii shaqaalaha ay qabaan walaac caafimaadka dhimirka ah oo ku saabsan ilmaha kaas oo sidoo kale ah walaac ilaalin, waa in tallaabo degdeg ah laga qaadaa si loo raaco siyaasadda ilaalinta carruurta ee dugsigooda ama kulliyadda iyo iyadoo lala hadlayo hoggaamiyaha ilaalinta loo qoondeeyey ama ku xigeen.

¹¹ Marka loo eego farqadda 5B(11) (a) ee Xeerka Gudniinka Fircooniga ah ee 2003, "macallin" waxaa loola jeedaa, iyadoo lala xiriirinayo England, qof ku jira farqadda 141A(1) ee sharciga waxbarashada 2002 dugsiyada iyo machadyada kale ee England).

Gacan ka hadal halis ah

46. **Dhammaan** shaqaalaha waa inay la socdaan calaamadaha, oo ay dhici karto inay kamid yihiin calaamadaha caruurta ee khatarta ugu jirta, ama dhici karta iney ku lug leeyihiin, danbi aad u wayn. Kuwan waxaa ka mid noqon kara maqnaanshaha dugsiga oo bata ama kulliyadda, isbeddelka saaxiibtinimada ama xiriirka shakhsiyaadka ama kooxaha waaweyn, hoos u dhac weyn oo ku yimaada waxqabadka waxbarashada, calaamadaha waxyeellada ama isbeddelka ladnaanta, ama calaamadaha weerarka ama dhaawacyada aan la garanayn. Hadiyado aan la sharrixi karin cida laga heley ama haysasho alaabaad cusub ayaa sidoo kale noqon kara in caruurta ay u yimaadeen, ama ay la shaqeeyaan, shakhsiyaad dambiyo faraha kula jira oo ka tirsan dalad dambi ama burcad oo waxaa dhici karta inay ku jiraan khatar in la isticmaalo.

Taageero iyo macluumaad dheeraad ah

47. Talo waaxeed [What to do if you're worried a child is being abused: advice \(Waxa la sameeyo haddii aad ka welwelsan tahay in ilmo lagu xad-gudbo: la-talinta\)for practitioners \(dhakhaatiirta\)](#) waxay ku siinaysaa macluumaad dheeraad ah oo ku saabsan fahamka iyo aqoonsiga xadgudubka iyo dayaca. Tusaaleyaasha tilmaamayaasha suurtagalka ah ee tacaddika iyo dayacaadda ayaa lagu muujiyey taladaas oo dhan waxayna si gaar ah u caawin doontaa shaqaalaha dugsiga iyo kulyadda. Websaydka [NSPCC](#) wuxuu kaloo bixisaa macluumaad dheeraad ah oo faa'iido leh oo ku saabsan xadgudubka iyo dayaca iyo waxa la eego.

48. **Lifaaqa waxa ku jira macluumaad muhiim ah oo dheeraad ah oo ku saabsan noocyada xadgudubka, ka faa'iidaydiga, iyo arrimaha ilaalinta. Hogaamiyaasha dugsiga iyo kuleejka iyo shaqaalaha sida tooska ah ugu shaqeeya caruurtu waa inay akhriyaan liiska.**

Waxa shaqaalaha dugsiga iyo kulyadda ay tahay iney sameeyaan haddii ay walaacyo ka qabaan ilmo

49. Shaqaalaha la shaqaynaya carruurta waxa lagula talinayaa in ay ilaashadaan habdhaqanka '**halkan ayay ka dhici kartay**' halka ay ilaalintu khusayso. Marka ay ka walaacsan yihiin daryeelka ilmaha, shaqaaluhu waa in ay had iyo jeer u dhaqmaan sida danta **ugu wanaagsan** ugu jirta ilmaha.

50. Haddii shaqaaluhu ay **wax walaac ah** ka qabaan daryeelka ilmaha, waa inay **islamarkaaba** wax uga qabtaan iyaga. Ka fiiri bogga 20 shaxda isku aadka ah taasoo sheegaysa hanaanka ay racayaan shaqaaluhu marka ay walaac kaqabaan ilmo.

51. Haddii shaqaaluhu ay qabaan walaac, waa inay raacaan siyaasada ilaalinta urrurada oo waa inay kala hadlaan hogaanka ilaalinta loo igmaday (ama ku xigeenkiisa).

52. Dookhyada ayaa intaas kadib noqon kara:

- maaraynta taageero kasta oo ilmaha gudaha ah iyada oo loo marayo nidaamka taageerada xoola-dhaqatada ee dugsiga ama kulyadda

- sameynta qiimeyn gargaar hore.¹² ama
- gudbinta adeegyada sharciyeysan.¹³ tusaale ahaan maadaama ilmaha laga yaabo inuu u baahan yahay, uu u baahan yahay ama uu la ildaran yahay, ama u badan yahay inuu la ildaran doono waxyeello.

53. Hoggaanka ilaalinta loo idmaday (ama ku xigeenkiisa) waa inay mar kasta diyaar u noqdaan ka hadalka wixii walaacyo ah ilaalin. Haddii ay jiraan xaalado gaarka ah, hoggaanka ilaalinta loo idmaday (ama ku xigeenkiisu) aanay joogin, waa inayna ku iman dib u dhac talaabada munaasabka ah ee la qaadayo. Shaqaalaha waa iney la hadlaan xubin kamid ah kooxda maamulka sare iyo/ama ay talo waydiiyaan daryeelka bulshada caruurta maamulka deegaanka. Xaaladahan oo kale, wixii talaabo ah ee la qaaday waa in lala wadaagaa hogaanka ilaalinta loo magacaabay (ama ku xigeenkiisa) sida ugu dhakhsaha badan ee macquulka ah.

54. Shaqaalaha waa iney kafakarin in xubin shaqalaha kamid ah ama xirfadle kale uu qaado talaabo uuna lawadaago macluumaad muhiim u ah badbaadinta nolosha caruurta. Waa iney niyada ku hayaan in wadaagista xogta xili hore ay muhiim u tahay aqoonsiga, qiimaynta, iyo qoondaynta waxtarka leh ee bixinta adeegga ku haboon, hadday tani tahay marka koobaad ee ciladu soo muuqato, ama marka ilmo horay u yaqaaneen maamulka maxaliga ah ee daryeelka bulshada ee carruurta (sida ilmo u baahan ama ilmo leh qorshaha difaaca). [La wadaagista macluumaadka: talooyin loogu talagalay xirfadlayaasha bixiya adeegyada ilaalinta carruurta, dhallinyarada, waalidiinta iyo daryeelayaasha](#) kuwaas oo taageera shaqaalaha looga baahan yahay inay go'aan ka gaaraan la wadaagista macluumaadka. Taladaan waxaa kujira todobada xeer ee muhiimka u ah wadaagista macluumaadka iyo kabaaraan dagisyada ku aadan Sharci Difaaca Macluumaadka 2018(DPA) iyo Xeerka Guud ee Difaaca Macluumaadka (UK GDPR).

55. **UK iyo GDPR kama hortagaan wadaagista xogta sababo la xariira dhawrista badqabka carruurta iyo hormarinta fayaqabkooda.** Haddii ay jiraan wax shaki ah oo ka jira macluumaadka, shaqaalaha waa inay kala hadlaan hogaanka ilaalinta loo igmaday (ama ku xigeenka). Cabsida ku saabsan wadaagista macluumaadka waa inaan loo oggolaan inay hor istaagto baahida loo qabo ilaalinta iyo horumarinta daryeelka carruurta.

Qiimaynta caawinta hore

56. Haddii gargaarka hore uu habboon yahay, hogaamiyaha loo xilsaaray ilaalinta (ama ku xigeenkiisa) ayaa guud ahaan hogaamin doona isku xirka hay'adaha kale iyo dejinta hannaan wada-shaqayn ah oo hay'ado badan dhex mara

¹² Macluumaad dheeraad ah oo ku saabsan qiimaynta caawinta hore, bixinta adeegyada caawinta hore iyo helitaanka adeegyada ayaa ku jira [Working Together to Safeguard Children \(Ka wada shaqaynta ilaalinta Carruurta.\)](#)

¹³ [Working Together to Safeguard Children \(Ka wada shaqaynta ilaalinta Carruurta\)](#) waxa uu qeexayaa in la-hawlgalayaasha ilaalintu ay daabacaan dukumeenti heer xad ah oo ay ku jiraan shuruudaha, oo ay ku jirto heerka baahida, marka kiis loo gudbinayo daryeelka bulshada ee carruurta ee maamulka deegaanka si loo sameeyo qiimeyn iyo adeegyo sharci ah sida ku cad qaybta 17 iyo 47. Saraakiisha dawlada deegaanka, oo kaashanaaya iskaashatadooda, waa iney abuuraan ayna soo dhajiyaan maamus maxali ah oo lagu samaynaayo qiimaynta. Maamuuska maxaliga ah waa inuu dajiyaa nidaamyo qeexan oo ku aadan qaabka kiisaska loo maaraynayo marka ilmaha loosoo gudbiyo maamulka deegaanka ee daryeelka arimaha bulshada ee caruurta.

qiimeyn sida ku habboon. Shaqaalaha waxaa looga baahan karaa iney taageeraan shaqaalaha kale iyo xirfadlayaasha kale inta lagu jiro qiimaynta caawinta hore, ayagoo mararka qaar noqon kara hogaanka qiimaynta. Hagitaan dheeri ah oo ku saabsan qiimeynta wax ku oolka ah ee baahida caawimaadda hore waxaa laga heli karaa Ka wada shaqaynta ilaalinta Carruurta. Markan oo kale waa in si joogto ah loo qiimeeyaa oo la eegaa in loo gudbiyo daryeelka bulshada caruurta maamulka deegaanka si ay ugu sameeyaa qiimaynta adeegyada sharciga hadii xaalada ilmuhu ayna kasoo raynin ama ay kasii darto.

Qiimaynada iyo adeegyada sharciga ah ee daryeelka bulshada carruurta

57. Haddii ilmo la ildaran yahay, ama uu u badan yahay inuu la ildaran doono waxyeello, waa muhiim in si degdeg ah loogu gudbiyo daryeelka bulshada ee carruurta ee maamulka deegaanka iyo haddii ay habboon tahay booliiska, (eeg [goorta booliiska loo waco: hagaha loogu talagalay dugsiyada iyo kuleejyada \(npcc.police.uk\)](https://npcc.police.uk)). Gudbinta waa iney raacaan hanaanka gudbinta deegaanka.

58. Qiimeynta daryeelka bulshada ee carruurta ee maamulka deegaanka waa inay tixgeliyaan halka carruurta lagu waxyeelleynayo meel ka baxsan guriga¹⁴, sidaas awgeed waa muhiim in dugsiyada iyo kulliyaduhu bixiyaan macluumaad intii ugu badan ee suuragal ah qayb ka mid ah habraaca gudbinta. Tani waxay usahlaysaa qiimayn kasta iney xisaabta kudarsato dhamaan cadaynta laheli karo waxayna fududaynaysaa qaab naqshadaysan oo loo xaliyo dhibaataadaas. Macluumaad dheeraad ah ayaad ka helaysaa halkaan: [Ilaalinta Xaaladaha \(Contextual Safeguarding\)](#).

59. Qalabka onlaynka ah ee [Report child abuse to your local council \(U gudbi xadgudubka ilmaha lagula kaco galaha deegaankaaga\)](#) wuxuu toos ku hagiya faahfaahinta xiriirka ee daryeelka bulshada carruurta ee maamulka deegaanka khuseeya.

Caruurta baahida qabta

60. Ilmo u baahan waxa lagu qeexaa Xeerka Carruurta 1989 inuu yahay ilmo aan suuragal u ahayn inuu gaaro ama ilaashado heer macquul ah oo caafimaad ama horumar ah, ama caafimaadkiisa iyo horumarkiisa ay u badan tahay in si weyn ama dheeraad ah loo curyaamiyo haddii aan la siin adeegyo; ama ilmo naafo ah. Maamulka deegaanka waxaa laga doonayaa inay siiyaan adeegyada caruurta baahida qaba sababo laxariira ilaalinta badqabkooda iyo hormarinta faya dhawrkooda. Caruurta baahida qabta waxaa lagu qiimayn karaa si waafaqsan qeybta 17 ee Xeerka Caruurta 1989..

Caruurta la ildaran ama ay ubadan tahay inay la ildarnaadaan dhibaato daran:

61. Maamulka deegaanka, iyagoo kaashanaya hay'ado kale haddii ay habboon tahay, waxa ku waajib ah inay sameeyaan baaritaanno sida ku cad qaybta 47 ee Xeerka Carruurta 1989 haddii ay hayaan sabab macquul ah oo looga shakiyo in ilmo la ildaran yahay, ama uu u badan yahay inuu la ildaran doono waxyeello weyn waxyeelo. Xog uruurintaas ayaa u

¹⁴ Eeg [working together \(Wada shaqeynta\)](#) si aad u hesho faahfaahin dheeraad ah oo ku saabsan waxyeellada ka baxsan qoyska iyo deegaanada ka baxsan guriga qoyska

sahlaysa iney go'aanshaan iney qaadaan iyo in kale wax talaabo ah si loo ilaaliyo badqabka loona hormariyo fayaqabka ilmaha waana in loo sheegaa marka ay jiraan walaacyo la xariira ilmo sixun loola dhaqmay. Tan waxaa ku jira dhammaan noocyada xadgudubka, dayaca iyo isticmaalida.

Maxay tahay inay sameeyaan maamulka deegaanka?

62. Maalin gudaheed marka lasoo gudbiyo wargalinta, shaqalaaha arimaha bulshada ee maamulka maxalliga ah waa inuu xaqiijiyaa helitaanka wargalinta oo ay go'aan kagaaraa tallaabooyinka xiga ee laqaadayo iyo nooca warcelinta loo baahanyahay in labixiyo. Tani waxaa kamid ah go'aan gaarista in:

- ilmaha u baahan ilaalinta dakhsaha ah iyo talaabo degdega ah u baahan
- wixii adeegyo ah ee uu u baahan yahay ilmaha iyo qoyska iyo nooca adeegyada
- in ilmuhu baahi qabo, ayna tahay in qiimayn lagu sameeyo si waafaqsan faraq 17 ee Xeerka Caruurta 1989. [Working Together to Safeguard Children \(Ka wada shaqaynta ilaalinta Caruurta\)](#) waxay bixisaa faahfaahinta hannaanka qiimaynta
- in ay jirto sabab macquul ah oo looga shakin karo in ilmuhu la il daran yahay mise ay ubadan tahay inuu ladaalaa dhacaayo dhibaato weyn, iyo in baaritaano ay khasab tahay in lagu sameeyo ilmaha lagu qiimeeyo si waafaqsan farqadda 47 ee Xeerka Caruurta 1989. [Working Together to Safeguard \(Ka wada shaqaynta ilaalinta\) Children \(Caruurta\)](#) waxay bixisaa faahfaahinta hannaanka qiimaynta, iyo
- in qiimaynada dheeriga ah ee takhasuska leh loo baahanyahay si looga caawiyo maamulka deegaanka go'aaminta nooca talalabada dheeriga ah ee laqaadayo;

63. Wargalinta waa in dabagal lagu sameeyaa haddii macluumaadkaan uu yahay mid billow ah.

64. Haddii shaqaalaha bulshada ay go'aansadaan iney sameeyaan qiimaynta sharciga, shaqaalaha waa inay sameeyaan wax kasta oo ay ku taageeri karaan qiimaynta (waxaa taageera hogaanka ilaalinta loo magacaabay (mise kuxigeenka) sida loogu baahdo).

65. Haddii, kadib gudbinta, xaalada ilmuhu aysan u muuqan mid kasoo raynaysa, wargalintu waa iney martaa habraacyada soosocda ee sii balaarinta qadiyada maxaliga ah si loo hubiyo in walaacyada laxaliyo lana, sida ugu muhiimsan, kor looqaado xaalada ilmaha.

Ilaalinta diiwanka

66. Dhammaan walaacyada, doodaha iyo go'aannada lagaaro, iyo sababaha go'aanadaas loo cuskado, waa in iyagoo qoran diiwaanka la galshaa. Tani waxay sidoo kale ka caawisaa hadii/goorta wax cabasho ah oo kusaabsan qaabka kiiska ay sameeyeen dugsiga mise kuliyada. Macluumaadka waa iney ahaadaan kuwo qarsoodi ah meel ammaan ahna lagu kaydiyaa. Waa dhaqan wanaagsan in walaacyada iyo gudbinta lagu hayo fayl gaar ah oo ilaalinta ilmaha ee ilmo kasta.

Diiwaannadu **waa in** ay ku jiraan:

- guudmar cad oo dhammaystiran oo ku saabsan walaacyada

- faahfaahinta sida walaacyada loo daba galay ee loo xaliyay, iyo
- Cadaynta tallaabo kasta oo la qaaday, go'aannada la gaaray iyo natiijada.

67. Hadii laga shakiyo shuruudaha diiwaangalinta, shaqaalaha waa inay kala hadlaan hoggaanka ilaalinta loo idmaday (ama ku xigeenka).

Maxay dhammaan arrimahan muhiim u yihiin?

68. Waa muhiim in caruurtu hesho caawinta saxda ah xilliga kuhabboon si looga hortago halisaha ilaalinta badqabka, loogana difaaco arimaha ugasii dari kara halisaha jira iyo hormarinta faya dhawrka ilmaha. Cilmi-baaris iyo dib-u-eegisyada dhaqanka ilaalinta carruurta ee deegaanka ayaa si soo noqnoqon leh muujiyay khataraha ka dhasha fashilka tallaabo wax ku ool ah.¹⁵ Macluumaad dheeraad ah oo ku saabsan dhaqanka ilaalinta carruurta ee deegaanka waxa laga heli karaa [Working Together to Safeguard Children \(Ka wada shaqaynta ilaalinta Carruurta\)](#). Tusaalayaasha tallaabooyinka liita waxaa kujira:

- fashilka tallaabo qaadashada iyo u gudbinta calaamada hore ee tacaddiga iyo daycaada
- diiwaan keydin liidata
- in la dhagaysan waayo aragtida ilmaha
- in dib loo qiimayn waayo walaacyada marka xaaladda aysan kasoo rayn
- in aan lala wadaagin macluumaadka dadka saxda ah iyo hay'adaha dhaxdooda
- in macluumaadka si aad u gaabis u ah loo wadaago, iyo
- inaadan kucadaadin dadka u muuqda inaysan qaadayn talaabadii loo baahnaa.

Waxay shaqaalaha dugsiga iyo kuliyadda ay tahay iney sameeyaan haddii ay qabaan walaacyo ilaalin ama ay jirto eedeyn kusaabsan shaqaale kale

69. Dugsiyada iyo koleejyada waa inay lahaadaan habab iyo habraacyo lagu maareeyo walaac kasta oo ilaalinaya ama eedaymo (iyadoon loo eegayn inta yar) ee ku saabsan xubnaha shaqaalaha (ay ku jiraan shaqaalaha saadka, mutadawiciinta, iyo qandaraaslayaasha).

70. Haddii shaqaalaha ay qabaan walaac ilaalin ah ama eedayn waxyeello ama khatar u ah carruurta waxaa laga sameeyaa xubin kale oo ka tirsan shaqaalaha (oo ay ku jiraan shaqaalaha sahayda, mutadawiciinta, iyo qandaraaslayaasha), markaa:

- waa in tan loo gudbiyaa maamulka macallimiinta ama maamulaha

¹⁵ Qaadaa dhigista dib u eegista kiisaska halista ah waxaa laga heli karaa bartagov.uk/government/publications/serious-case-reviews-analysis-lessons-and-challenges

- meesha ay jiraan walaacyo/eedeymo ku saabsan maamulka baraha ama maamulaha, waa in tan loo gudbiyaa barasaabka, gudoomiyaha gudida maamulka ama dib gaystaha dugsiga madaxa banaan, iyo
- Haddii ay dhacdo walaac/eedeyn ku saabsan maamulaha, oo uu maamuluhu sidoo kale yahay mulkiilaha kaliga ah ee dugsi madax bannaan, ama xaalad ay jirto khilaaf dan ku jirto oo ku saabsan in arrinta loo sheego maamulaha macallimiinta, taas waa in si toos ah loogu wargeliyaa Maamulka deegaanka ee loo magacaabay sarkaal (-yaasha) LADO(yada). Faahfaahinta LADO-ga deegaankaaga ayaa si fudud looga heli karaa webseedka maamulka deegaankaaga.

71. Haddii shaqaalaha ay qabaan walaac ilaalin ah ama eedaymo ku saabsan xubin kale oo shaqaale ah (oo ay ku jiraan shaqaalaha sahayda, mutadawiciinta ama qandaraaslayaasha) oo aan buuxin heerka waxyeellada, markaa tan waa in lala wadaagaa si waafaqsan siyaasadda walaaca heerka hoose ee dugsiga ama kulliyadda. Faahfaahin dheeraad waxaa laga helayaa Qaybta afaraad nuqulka dhamaystiran ee KCSIE.

Waxa shaqaalaha dugsiga ama kuliyaada ay tahay iney sameeyaan haddii ay walaacyo kaqabaan xeerarka ilaalinta caruurta ee kajira dugsiga ama kuliyaada

72. Dhammaan shaqaalaha iyo mutadawiciinta waa iney dareemaan iney awood u leeyihiin iney kor u qaadaan walwalka kusaabsan dhaqanka liita ama aan badbaadada lahayn iyo guul-darrooyinka ka imana kara ilaalinta dugsiga ama kulyadda oo ay ogaadaan in walaacyadan ay si dhab ah u qaadan doonaan kooxda hoggaanka sare.

73. Habraacyo ku habboon kashifida waa in loo dajiyaa si walaacyadan oo kale loogala hadlo kooxda hoggaanka sare ee dugsiga ama kulyadda.

74. Marka xubin kamid ah shaqaalaha uu daremo inuusan awoodin sheegista khatar ka imaanaysa qofka ay ushaqeeyaan, ama uu dareemaayo in walaacyadiisa rasmiga ah aan waxba laga qabanayn, marinno kale oo ay wax ku kashifi karaan ayaa u furan:

- talo guud oo ku saabsan shaacinta qarsoodiga (whistleblowing) waxaa laga heli karaa [whistleblowing for employees \(Qofka soo gudbiya Xogta Shaqaalaha\)](#)
- khadka [NSPCC Whistleblowing Advice Line \(Laynka Tallada Xog soo gudbinta ee NSPCC\)](#) ayaa diyaar u ah sidii waddo kale oo loogu talagalay shaqaalaha aan dareemayn inay awoodaan inay gudaha ku soo bandhigaan walaacyada ku saabsan fashilka ilaalinta carruurta, ama qaba walaac ku saabsan sida ay dugsigoodu ama kulliyaddoodu u maareynayaan walaacaas. Shaqaaluhu waxay wici karaan 0800 028 0285 – khadkana waxa uu furan yahay laga bilaabo 08:00 ilaa 20:00 Isniinta ilaa Jimcaha, iyo 09:00 ilaa 18:00 maalmaha fasaxa (Sabtida iyo Axadda). Cinwaanka iimeylka help@nspcc.org.uk¹⁶

¹⁶ Beddelka taas, shaqaalaha waxay warqad u soo qori karaan: Ururka Qaran Kahortaga Dhibaataada loogaysto Caruurta (NSPCC), Weston House, 42 Curtain, Road, London EC2A 3NH.

Jaantuska 1 aad: Jaantus socod (Flowchart): tallaabooyinka la qaado marka ay jiraan walaacyo ku saabsan ilmo

¹ Xaaladaha sidoo kale ku lug leh walaac ama eedayn xadgudub oo ka dhan ah xubin shaqaale ah, eeg Qaybta Afraad ee nooca buuxa ee KCSIE.

² Caawinta hore waxay la dhigan tahay in la bixiyo taageero isla marka ay dhibaataadu soo baxdo mar kasta oo nolosha ilmaha ah. In ilmuhu ka faa'iidayso caawinta hore oo la iska kaashaday, qiimaynta caawinta hore ee wakaaladuhu iska kaashadaan waa in la sameeyaa. [Working Together to Safeguard Children \(Ka wada shaqaynta ilaalinta Caruurta\)](#) waxay bixisaa tusmo faahfaahsan oo ku saabsan hannaanka caawinta hore.

³ Gudbinta waa inay raacaan hanaanka udagsan ee kuqoran dukumieetiga tixraaca maxalliga ah iyo hab maamuuska qiimaynta ee maxalliga. Eeg [Working Together to Safeguard Children. \(Wka wada shaqaynta ilaalinta Caruurta.\)](#)

⁴ kucad Xeerka Caruurta ee 1989, maamulka deegaanka waxaa laga doonayaa iney siiyaan adeegyada caruurta baahida qaba sababo laxariira ilaalinta badqabkooda iyo hormarinta faya dhawrkooda. Caruurta baahida qabta waxaa lagu qiimayn karaa si waafaqsan qeybta 17 ee Xeerka Caruurta 1989. Sida ku cad farqadda 47 ee Xeerka Caruurta 1989, marka maamulka deegaanka uu hayo sabab macquul ah oo ay uga shakin karaan in ilmo la dhibtoonaayo ama laga yaabo inuu khatar ugu jiro dhibaato weyn, waxaa masuuliyad kasaaran tahay iney samayso baaritaanno si loo go'aansado in aan qaadayno tallaabo si loo ilaaliyo badbaadada ilmaha korna loogu qado fayo qabka ilmaha. Faafaahinta oo buuxda [Working Together to Safeguard Children \(Ka wada shaqaynta ilaalinta Caruurta\)](#).

⁵ Tan waxa ku jiri kara codsiga Amar Ilaalinta Degdegga ah (Emergency Protection Order, EPO)